

РЕЗЮМЕ

І. В. Моїсейкіна. А. С. Макаренко про педагогічне проектування як ефективний механізм виховного процесу.

У статті розглянута одна з сучасних тенденцій розвитку української освіти: педагогічне проектування. Його засновником є видатний учений А. С. Макаренко. Досліджена думка А. С. Макаренка про важливість педагогічного проектування. Дано визначення терміну «педагогічне проектування». Представлені точки зору про педагогічне проектування різних провідних учених. Вивчені основні об'єкти педагогічної діяльності. Проведено дослідження поняття педагогічної дії. Автор розглядає і дає характеристику трьох етапів розвитку педагогічного проектування: методологічного, технологічного і практико-орієнтованого.

Ключові слова: педагогічне проектування, А. С. Макаренко, професійно-педагогічна підготовка, інноваційні системи освіти, педагогічний сценарій, методи і технології навчання.

SUMMARY

I. Moyiseikina. A. S. Makarenko about the pedagogical projecting as an effective mechanism of educational process.

In the article one of the modern trends of Ukrainian education is considered: pedagogical projecting. Its founder is a prominent scientist A. S. Makarenko. A. S. Makarenko's opinion about the pedagogical projecting importance is investigated. One gives the determination to the term «pedagogical projecting». The points of view about the pedagogical planning of different leading scientists are presented. The basic objects of pedagogical activity are studied. A study of concept a pedagogical action is undertaken. An author examines and gives description of three stages of development of the pedagogical projecting: methodological, technological and practice-oriented.

Key words: pedagogical projecting, A. S. Makarenko, professional-pedagogical training, innovative educational systems, pedagogical scenario, methods and technologies of teaching.

УДК 371.315.6:51

А. В. Овсяннікова

Уманський державний педагогічний
університет ім. П. Г. Тичини

ІДЕЇ А. МАКАРЕНКА В СУЧАСНИХ МОДЕЛЯХ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У даній статті розглянуто поняття студентського самоврядування, його основна мета, завдання й принципи. Проаналізовано студентське самоврядування на сучасному етапі розвитку освітнього процесу в контексті ідей А. Макаренка. Окреслено актуальні проблеми студентського самоврядування та можливі шляхи їх розв'язання. Висловлено думку про те, що активна, цілеспрямована молодь потребує дієвої підтримки вищого навчального закладу, адже саме університет повинен стати для студента одним із перших середовищ, в якому не просто дозволені форми творчої самореалізації, але й заохочується громадська ініціатива.

Ключові слова: поняття студентського самоврядування, мета студентського самоврядування, завдання й принципи, громадська ініціатива.

Постановка проблеми. Студентство виступало своєрідним показником політичного та соціально-економічного стану суспільства в усі часи. Студентське самоврядування зародилося ще з появою перших навчальних закладів у середньовічній Європі. Одним із провідних факторів

становлення громадянськості суспільства є розвиток студентського самоврядування. Дискусія про сферу компетенції, межі та механізми студентського самоврядування триває і досі.

Молодь є найменш консервативним за своїми ціннісними орієнтаціями соціальним прошарком населення, найбільш чутливо реагує на соціальні зміни, їй притаманне негативне ставлення до порушення демократичних норм, законів, моральних принципів. Опора на ініціативну, активну життєву позицію, ціннісні орієнтації студентства є реальним показником цивілізованості суспільства, утвердження в ньому демократичних начал [7, 189].

Актуальність проблеми студентського самоврядування нині обумовлена насамперед тим, що не існує стандартної моделі самоврядування в закладах освіти, відповідно самоврядування як соціальна модель потребує детального вивчення саме як форма соціального виховання студентів.

Аналіз актуальних досліджень. Ідею самоврядування досліджували і застосовували П. Ф. Каптерев, А. Я. Герд, Н. В. Рука-Вишников, Ф. Ф. Резенер та ін. Теорію самоврядування розробляли: на початку XX ст. – С. Т. Шацький, А. У. Зеленко, Г. І. Розанов, у 20-ті рр. XX ст. – А. С. Макаренко, В. Н. Сорока-Росинський, Н. П. Шульман, пізніше – В. А. Караковський, О. С. Газман, Т. Є. Конникова, С. Є. Хозе, В. М. Коротов, М. І. Сметанський, Б. С. Набока та інші.

Мета статті полягає у виокремленні мети та завдань студентського самоврядування на сучасному етапі розвитку освітнього процесу в контексті ідей А. Макаренка, окреслити актуальні проблеми та можливі шляхи їх розв'язання. Антон Семенович ставив завдання виховання людини в колективі і через колектив. Саме діяльність загальних зборів (ради командирів) на основі самоврядування дозволила А. Макаренку в 1933 році забезпечити виховний процес із допомогою лише трьох вихователів на трьохсот вихованців. Як і у видатного педагога, сучасне самоврядування поділяється на структурні підрозділи і може здійснюватися на рівні курсу, спеціальності, студентського містечка..., а вищим органом студентського самоврядування є загальні збори студентів вищого навчального закладу (старостат), які за своїми функціями перегукуються із радою командирів у А. Макаренка.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі ст. 38 Закону України «Про Вищу освіту» органи студентського самоврядування сприяють гармонійному розвитку особистості студента, формуванню у нього навичок

майбутнього організатора, керівника. майбутнього спеціаліста в народному господарстві незалежної України.

Основна мета студентського самоврядування – сприяння сумлінному виконанню студентами своїх обов'язків з одночасним захистом їх законних прав та інтересів, формування гідного громадянина України на основі загальнолюдської моралі, національної культури та духовності українського народу.

У своїй діяльності органи студентського самоврядування керуються Конституцією України, чинним законодавством, наказами Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Статутом будь-якого навчального закладу, Статутом та Положенням про органи студентського самоврядування у навчальному закладі тощо.

Варто зазначити, що органи студентського самоврядування створюються та функціонують на принципах демократичності, гуманізму, гласності та рівноправності всіх їх членів.

Керуючись ст. 38 Закону України «Про Вищу освіту» основними завданнями органів студентського самоврядування є: забезпечення виконання студентами своїх обов'язків – як студентів, так і громадян своєї держави; забезпечення і захист прав та інтересів студентів; сприяння навчальній, науковій та творчій діяльності студентів; сприяння створенню необхідних умов для проживання і відпочинку студентів; створення різноманітних студентських гуртків, товариств, об'єднань, клубів за інтересами; організація співробітництва зі студентами інших навчальних закладів і молодіжних організацій; сприяння проведенню серед студентів соціологічних досліджень; сприяння працевлаштуванню випускників; участь у роботі керівних органів навчального закладу; участь у вирішенні питань міжнародного обміну студентами тощо.

Самоврядування у вищому навчальному закладі – це самостійна громадська діяльність студентів із реалізації функцій управління вищим навчальним закладом, яка визначається президентом навчального закладу, деканатами, директорами інститутів, здійснюється студентами відповідно до мети і завдань, що стоять перед студентськими колективами. Студентське самоврядування здійснюється на рівні групи, відділення, факультету, гуртожитку, вищого навчального закладу. Залежно від контингенту, типу та специфіки навчального закладу, студентське самоврядування може здійснюватися на рівні курсу, спеціальності, студентського містечка, іншого структурного підрозділу.

Сьогодні в Україні хоча і відбувається процес відновлення студентського самоврядування, проте однією із проблем самоорганізації

нашого студентства є пасивність. Так, відповідаючи на питання «Що Ви знаєте про діяльність студентського самоврядування у Вашому вузі?» студенти українських вузів відповідали, що їх діяльність позначена лише організацією культурно-масових закладів та волонтерськими заходами. Крім того, більшість опитуваних одностайно зазначили, що органи студентського самоврядування практично не впливають на вирішення актуальних проблем студентського життя. На думку респондентів, студентське самоврядування формує якості лідера та розвиває громадянську активність, проте краще більше часу приділяти навчанню, ніж соціальній діяльності.

І. В. Василенко, досліджуючи виховання громадянськості студентів засобами самоврядування, визначила такі основні проблеми студентського самоврядування в сучасній Україні:

- невмотивованість активної участі студентства в діяльності ОСС пов'язана, насамперед, з невпевненістю студентів як у своїх можливостях, так і в спроможності ОСС вирішити конкретні проблеми і вплинути на процеси, що відбуваються у ВНЗ і суспільстві;

- учасники студентського самоврядування визнають сьогодні проблему законодавчого закріплення необхідних прав та повноважень органів студентського самоврядування;

- студентська громада, що долучається до активної роботи, відчуває нагальну потребу в навчанні й професійних тренінгах з інституціалізації органів студентського самоврядування, їхнього менеджменту, реалізації проектів, співпраці з партнерами [2, 116–144].

Для того, щоб заохотити студентів до активної участі в студентському самоврядуванні, доцільно було б звернутися до основоположника самоврядування як форми соціалізації вихованців А. С. Макаренка. Йому вперше на теренах радянської педагогіки вдалося розробити модель самоврядування і реалізувати її на практиці. Важливим принципом, яким він керувався, було те, що особистість розвивається цілісно, не можна спрямовувати виховання на формування якоїсь певної ознаки або розвивати певні здібності.

Безпрецедентно ефективною була система самоврядування в установах, очолюваних А. Макаренком – колонії імені М. Горького та комуні імені Ф. Дзержинського. Хоча варто зазначити, що офіційна радянська педагогіка того часу критикувала систему А. Макаренка.

Дослідник А. Ткаченко [5, 23], аналізуючи архівні джерела, цитує лист А. Макаренка завідувачу Головним управлінням соціального виховання Наркомосу УРСР, у якому завідувач колонії узагальнює ключові положення

своїї «педагогічної віри». Видатний педагог написав документ у липні 1928 року, залишаючи колонію імені М. Горького. У шести (із десяти) пунктів А. Макаренко в тій чи іншій мірі говорить про самоврядування.

В узагальненому вигляді це: а) організація первинних колективів вихованців за виробничим принципом (загони, а не шкільні групи); б) самоврядування ґрунтується не лише на виборності, але й на призначенні, що зумовлено серйозністю трудового процесу, в якому мають брати участь не лише виборні представники інтересів дітей, а й більш досвідчені колоністи – організатори; в) таке виборно-призначене самоврядування повинно бути не надбудовою над фактичним управлінням дорослих, а дієвим керівником колонії, яка діє за двома напрямками: як колективний орган і через уповноважених цього органу; г) виховання організаційних навичок у всіх колоністів через систему зведених для виконання певної роботи загонів з тимчасовими командирами, які мають змінюватися якомога частіше; д) відкрите визнання права колективу (як загальноколоністського, так і первинного) на примус та існування інституту покарань; е) дисципліна, пов'язана з повагою до вихованця і його роботи.

Ідея центрального органу самоврядування в колективі – рада командирів – це відкриття А. Макаренка, яким він заслужено пишався і цінував: «Рада командирів допомагала мені працювати протягом 16 років, і тепер я відчуваю вдячність, серйозну і вагому шану до цього органу, який поступово змінювався, але завжди залишався якимось лише одним тоном, одним обличчям, одним рухом» [4, с. 256].

Робота органів самоврядування тільки в тому випадку буде актуальною і важливою, вважав А. Макаренко, якщо все життя виховного закладу так побудоване, що завмирання діяльності того чи іншого органу одразу ж позначається на роботі установи і відчувається колективом як недолік. Для того, щоб органи самоврядування мали значення регулярно діючих інститутів, необхідно наступне [3, 273–274]:

- кожне рішення органів самоврядування обов'язково має бути виконано невідкладно і бездоганно;
- адміністрація установи в жодному разі не повинна підміняти органи самоврядування і самостійно вирішувати питання, які знаходяться в їх компетенції, навіть якщо рішення керівництва і виглядало б очевидно правильним і більш швидким;
- якщо адміністрація вважає за неможливе виконання помилкового рішення того чи іншого органу самоврядування, вона повинна апелювати до спільних органів, а не просто скасовувати рішення. Оскільки орган самоврядування один, він повинен залишатися в очах вихованців

верховним органом комуни, а якщо вихователі не зуміють впливати в цьому органі так, щоб постанови були корисні для нашої справи, то виправити це безсилля застосуванням формальних прав було б шкідливо;

- головним методом роботи адміністрації має бути вплив у самих органах самоврядування;

- робота в органах самоврядування не повинна віднімати у вихованців забагато часу, щоб вони не вважали тягарем свої обов'язки і не перетворювалися на «чиновників»;

- облік роботи всіх органів самоврядування має бути точно визначений, і всі їх рішення повинні записуватись.

Межі самоврядування в практиці А. Макаренка були дуже широкі: від виховання до господарсько-побутової частини. У «Звітній відомості про стан Полтавської трудової колонії імені М. Горького за 1923 р.» А. Макаренко пише: «Загальний розвиток виховної системи колонії відбувався за такого попереднього плану: від авторитарно-вимогливого тону до робочого самоврядування. Протягом 1923 р. велика частина господарства та адміністративні турботи перейшли в руки вихованців. У серпні педагогічна рада знайшла можливим і саме завідування господарством передати вихованцям. З середини літа почала функціонувати рада командирів в якості вищого господарського органу. Великого значення набули засідання товариського суду, що остаточно отримав форму кафедри з теорії вчинків...» [3, 31].

А. Макаренко окреслює межі самоврядування, визначаючи головні функції ради командирів: «розподіл робіт між загонами, призначення командирів загонів, призначення інших посадових осіб (комірника, коменданта, городника, завгоспа та ін.), дозвіл відпусток, розподіл одягу, організаційні питання» [3, 51]. Екстраполюючи ці функції самоврядування в сучасні умови, слід було б питання розподілу академічних та соціальних стипендій віднести до компетенції студентського самоврядування.

Скептики ідеї самоврядування справедливо дорікають, що іноді у вищих навчальних закладах органи студентського самоврядування перетворюються на так звану «річ у собі», відриваючись від реальних потреб студентської громади і перетворюючись на «касту недоторканих». Досвід комуни імені Ф. Дзержинського, очолюваної А. Макаренком, показує, що «командири в загонах обиралися на 3–6 місяців: по-перше, в цей короткий термін вони відчують себе уповноваженими колективу і не перетворюються на своєрідних посадових осіб, по-друге, через командні пости проходить значна кількість вихованців, по-третє, обов'язки командира, які потребують додаткових зусиль, не стають в цей термін обтяжливими для

вихованців» [3, 272]. Видатний педагог писав: «Очолює загін командир, якого обирають загальними зборами на 6 місяців. Командир загону має для комуні велике значення, особливо з того моменту, коли усунуті посади вихователів (1930 р.). Те, що командир загону обирається не загоном, а загальними зборами, робить його авторитетним не лише у своєму загоні, а і в інших. Острах, що командири в комуні будуть зловживати своєю владою, – безпідставний, тому що (за традицією колонії імені Горького) командир на наступне півріччя обраним бути не може» [3, 147].

Ідеї А. Макаренка щодо створення загонів, обрання командирів та проведення загальних зборів (ради командирів) наводять на роздуми стосовно сучасного інституту кураторів академічних груп у вищих навчальних закладах і можуть бути використані на рівні академічної групи. Куратор на початковому етапі створення колективу покликаний поповнити дефіцит необхідного рівня лідерства, який спостерігається в низці навчальних закладів, що мають обмежений контингент абітурієнтів.

Висновки. Отже, аналізуючи форму, структуру та повноваження студентського самоврядування в Україні, можна зробити висновок, що активність студентського самоврядування у вищих навчальних закладах безпосередньо залежить від вектору зміщення кількості повноважень та вирішального голосу у прийнятті остаточних рішень, адже довіра до студентів та повага до їх рішень значно сприяють розвитку студентської ініціативи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ванькович У. Український досвід студентського самоврядування: тенденції, проблеми / У. Ванькович // Студентське самоврядування в Україні – К. : Молодіжна альтернатива, 2004. – С. 11–18.
2. Василенко І. В. Виховання громадянськості студентів засобами самоврядування у вищих навчальних закладах Канади : дис. канд. пед. наук / І. В. Василенко. – Київ, 2009. – 229 с.
3. Макаренко А. С. Педагогические сочинения : в 8 т. / А. С. Макаренко // АПН ССР ; [редкол. М. И. Кондаков, В. М. Коротов, С. В. Михалков, В. С. Хелемендик]. – М. : Педагогика, 1983–1986. – Т. 1. / [сост. и автор коммент.: Л.Ю. Гордин, А.А. Фролов]. – 1983. – 368 с.
4. Макаренко А. С. Педагогические сочинения : в 8 т. / А. С. Макаренко // АПН ССР ; [редкол. М. И. Кондаков, В. М. Коротов, С. В. Михалков, В. С. Хелемендик]. – М. : Педагогика, 1983–1986. – Т. 4. [сост. М. Д. Виноградова, А. А. Фролов ; авт. Комент. : М. Д. Виноградова, Л. Ю. Гордин, А. А. Фролов]. – 1984. – 398 с.
5. Ткаченко А. В. Самоврядування у виховній практиці А. С. Макаренка: педагогічна необхідність чи гра в демократію / А. В. Ткаченко // Матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Виховання особистісних якостей майбутніх фахівців у системі студентського самоврядування», 24–25 квітня 2009 р., м. Полтава / За заг. ред. проф. М. В. Гриньової // Міністерство освіти і науки України, Полтавська міська рада, Полт. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Колісниченка. – Полтава, 2009. – С. 22–26.
6. Троцько Г. В. Студентське самоврядування як засіб розвитку особистості / Г. В. Троцько // Педагогічна і психологічна науки в Україні : збірник наук. праць до 15-річчя АПН України : у 5 т. / АПН України. – К. : Пед. думка, 2007. – Т. 1 : Теорія та історія педагогіки. – С. 296–307.

7. Черезова І. О. Психологічні аспекти організації виховної роботи зі студентами у вищих навчальних закладах / І. О. Черезова // Вісник Київського міжнародного університету. Сер. : Психологічні науки. – К. : КМУ, 2006. – Вип. 9. – С. 181–190.

РЕЗЮМЕ

А. В. Овсянникова. Идеи А. Макаренко в современных моделях студенческого самоуправления.

В данной статье рассматривается понятие студенческого самоуправления, основные принципы его организации, цель и задания. Проанализировано студенческое самоуправление на современном этапе развития образовательного процесса в контексте идей А. Макаренко. Раскрыты актуальные проблемы студенческого самоуправления и возможные способы их разрешения. Обосновано мнение о том, что активная, целеустремлённая молодежь нуждается в существенной поддержке высшего учебного заведения, ведь именно университет должен стать одной из первых сред, в которой не просто разрешены формы творческой самореализации, но и поощряется общественная инициатива.

Ключевые слова: студенческое самоуправление, цель студенческого самоуправления, задания и принципы, общественная инициатива.

SUMMARY

A. Ovsyannikova. A. Makarenko's ideas in modern models of students' self-government.

The notion of students' self-government, basic principles of its organization, the main aims and its tasks are examined in this article. Students' self-government in a modern stage of educational process in the context of A. Makarenko's ideas are analyzed here. Actual problems of students' self-government and possible ways of their solutions are enlightened. A thought about active and purposeful young people who need efficient support of higher educational establishment, which should become for a student one of the first environment in which not only forms of creative self-realization are allowed, but initiative is encouraged, is expressed in this article.

Key words: students' self-government, goal of students' self-government, tasks and principles, public initiative.